

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Заступник керівника
(проректор з науково-педагогічної роботи)

Микола АФАНАСЬЄВ

ГЕОПОЛІТИКА ТА ГЕОСТРАТЕГІЯ
робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань
Спеціальність

29 «Міжнародні відносини»
291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»
другий (магістерський)
Міжнародні відносини

Освітній рівень
Освітня програма

Статус дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

базова
українська

Завідувач кафедри філософії
та політології

Олег КУЗЬ

Харків

2020

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри філософії та політології
Протокол № 1 від 25.08.2020 р.

Розробник(-и):

Кузь О. М., д. філ. н., проф. кафедри філософії та політології,
Коротков Д. С., к. політ.н., доц. кафедри філософії та політології
Поліщук О. О., к. політ. н., викл. кафедри філософії та політології

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Анотація навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Геополітика та геостратегія» є базовою навчальною дисципліною для студентів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» другого (магістерського) рівня. Знання цієї дисципліни є теоретичним джерелом практичних геополітичних знань, яких потребують представники різних професійних та суспільних кіл. Такі знання потрібні, перш за все, політикам, журналістам, дипломатам, правознавцям, економістам. Актуальність та роль вивчення дисципліни «Геополітика та геостратегія» в тому, що студенти цієї спеціальності можуть застосовувати знання з геополітики та геостратегії для аналізу стратегічних та короткострокових сценаріїв розвитку міжнародних відносин; визначення соціально-економічних, національно-історичних, медіа-комунікативних, культурних чинників і закономірностей, що впливають на характер і форми міжнародного життя; опанування проблематикою національно-державних інтересів, державного суверенітету і національної безпеки у формуванні світової політики; аналізу джерел і форм міжнародних конфліктів та воєн, шляхів і форм їх вирішення та запобігання. Навчальна дисципліна «Геополітика та геостратегія» є важливим інструментом у підготовці фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми професійної діяльності у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики та міжнародних комунікацій.

Мета навчальної дисципліни: формування системи знань про базові структури та суб'єкти, глобальні або стратегічні напрямки, найважливіші закономірності та принципи життєдіяльності, функціонування і еволюції міжнародних відносин; опанування не лише просторово-географічним (територіальним) аспектом політики тієї чи іншої держави або групи держав, але й масштабів, параметрів, правил і норм поведінки як світової спільноти у цілому, так і окремих держав, союзів, блоків у загальносвітовому контексті

Курс	1 М
Семестр	1
Кількість кредитів ECTS	4
Форма підсумкового контролю	залік

Структурно-логічна схема вивчення дисципліни

Пререквізити	Постреквізити
Філософія	Політичний розвиток і політичні системи країн світу
Всесвітня історія	Міжнародна безпека
Міжнародні відносини та світова політика	Міжнародна діяльність політичних партій, неурядових організацій та суб'єктів місцевого самоврядування
Політологія	Комунікативні технології в міжнародних відносинах
Міжнародні економічні відносини	

Компетентності та результати навчання за дисципліною

Компетентності	Результати навчання
Здатність приймати обґрунтовані рішення щодо здійснення міжнародної та зовнішньополітичної діяльності.	Критично осмислювати та аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні відносини
Здатність виявляти роль геополітичного чинника у реалізації політичної практики на міжнародній арені; аналізувати особливості геополітичної ситуації у світі й Україні; обґрунтовувати можливі шляхи і способи розв'язання геополітичних проблем.	Визначати та аналізувати політику окремих держав, союзів, блоків, їх масштаби, параметри, правила і норми поведінки у загальносвітовому та просторово-географічному (територіальному) контекстах.
Здатність аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні та суспільні відносини, політичні та суспільні системи.	Оцінювати та аналізувати міжнародні та зовнішньополітичні проблеми та ситуації, пропонувати підходи до вирішення таких проблем.
Здатність аналізувати та прогнозувати міжнародні відносини у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.	Знати та розуміти природу, джерел та напрямів еволюції міжнародних відносин, міжнародної політики, зовнішньої політики держав, стану теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики.
Здатність виявляти та аналізувати особливості розвитку країн та регіонів, сучасних глобальних, регіональних та локальних процесів, та місця в них України.	Аналізувати та оцінювати проблеми міжнародної та національної безпеки, міжнародні та інтернаціоналізовані конфлікти, підходи, способи та механізми забезпечення безпеки у міжнародному просторі та у зовнішній політиці держав.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Інституалізація геополітики та формування геостратегії країни в контексті стратегічної матриці її зовнішньої політики.

Тема 1. Геополітика як самостійна наукова дисципліна

1.1. Місце геополітики в загальній системі наук. Геополітика як наука наукова дисципліна, її об'єкт і предмет. Роль географічних чинників в політиці.

1.2. Основні категорії і поняття геополітики. Категорії: простір, геополітичне поле, контроль над простором, політичний простір (межі), баланс сил, експансія та ін. Головні джерела геополітики: цивілізаційний підхід; воєнно-стратегічні теорії; географічний детермінізм. Сучасні уявлення про геополітичні чинники у політичному просторі. Геополітика, геостратегія і національні інтереси держави. Поняття меж в геополітиці: історія і сучасність.

1.3. *Основні закони і категорії, функції та методи геополітики.* Сутність та зміст основного геополітичного закону. Функції: пізнавальна, інформаційно-аналітична, прогностична, управлінська, ідеологічна, владна.

Тема 2. Континентально-європейська школа геополітики

2.1. *Основні ідеї і принципи класичної геополітики.* Геополітичні ідеї та практика давньогрецьких (Парменід, Аристотель, Полібій), давньоримських (Цицерон, Ю. Цезар), середньовічних (Юстиніан, Карл Великий, Н. Макіавеллі) теоретиків і практиків геополітики.

2.2. *Основні концепти континентальної школи геополітики.* Теоретики і практики континентально-європейської школи геополітики. Фрідріх Ратцель: антропогеографія і органічна школа соціал-дарвінізму (Lebensraum). Рудольф Челлен: категорія «геополітика». Друга Світова війна і падіння німецької геополітики. Карл Хаусхофер і його геополітика «панрегіонів» (вічний пошук «особливих місць»).

2.3. *Геополітична концепція Центральної (Mitteleuropa) Європи.* Загальна характеристика німецької школи геополітики на початку ХХ ст. Французька школа геополітики.

Тема 3. Англо-американська школа геополітики

3.1. *Телурократична і таласократична концепції геополітики.* Метафізика світового панування. Трансформація основного закону геополітики.

3.2. *Основні ідеї англо-американської школи геополітики.* А. Мехен про важливість морської сили в історії («Вплив морської сили на історію»). «Географічна вісь історії» Г. Маккіндера. «Хартленд»; «внутрішній півмісяць»; «зовнішній півмісяць». Практична діяльність Г. Маккіндера у сфері зовнішньої політики Великобританії. Трансформації в геополітичній моделі Г. Маккіндера в 40-х р. ХХ ст.

3.3. *Н. Спайкмен як ідейний спадкоємець Г. Маккіндера.* Геополітична концепція «Рімленда» як прояв американського інтервенціонізму. Антирадянська спрямованість концепції Н. Спайкмена. Реалізм у зовнішньополітичній стратегії.

Тема 4. Сучасна геополітика.

4.1. *Розвиток геополітичних концепцій після Другої світової війни.* Атлантизм і нова європейська геополітика. Сол Коен («Географія і політика в розділеному світі»): два великих світових геостратегічних регіону. Великі історичні ойкумени і їх спільні геополітичні риси.

4.2. *Сучасні геополітичні дослідження.* Мондіалізм. «Рада з міжнародних відносин» – С.Ф.Р. Більдерберзька група, «Тристороння комісія» – «Трилате-раль». Основні напрями діяльності мондіалістських організацій. «Радикальна географія». Критика імперіалізму. Протириччя сучасного світу в контексті геополітичних законів.

4.3. *Геополітика ядерної ери в історії людства.* Неомондіалізм. «Кінець історії» Ф. Фукуями. Геоекономчна модель світу Ж. Атталі. Концепція К. Санторо. Неолібералізм. «Неоатлантизм». Уніполярна геополітична модель світу. Геополітична модель Євразії З. Бжезінського. Концепція «зіткнення цивілізацій» С. Хантінгтона: тенденції розвитку сучасного світу, сучасні цивілізації, конфлікти між ними.

Тема 5. Основні геополітичні епохи

5.1. Співвідношення понять геополітичні епохи та моделі міжнародних систем. Поняття міжнародної системи. Світова політика як система відносин між державами та групами держав, провідними соціальними, економічними та політичними силами і організаціями, які діють на світовій арені.

5.2. Геополітична епоха як визначений характер взаємодій між основними учасниками міжнародних відносин. Історичний розвиток міжнародних систем. Основні характеристики Вестфальської, Віденської, Версальсько-Вашингтонської, Ялтинсько-Потсдамської міжнародних систем. Особливості сучасної міжнародної системи

Тема 6. Формування геополітичного простору світу

6.1. Основні етапи формування й еволюції європоцентристського світу. Ідея Європи. Гегемонія Заходу. Етапи колонізації та основні геополітичні гравці у світовому просторі.

6.2. Чотири ери заокеанської експансії. Формування єдиного світового простору. Перетворення Сходу на активного суб'єкта світової спільноти. Теорія Четвертого світу.

Тема 7. Стратегія США в системі сучасних геополітичних відносин

Геополітичне становище США: концептуальні розробки та реальність.

7.1. Етапи формування сучасної геополітичної стратегії США. Історичні витоки та передумови концептуалізації панамериканізму. «Панамериканізм» (Pax Americana) та його концептуальні засади. Концепції, доктрини, стратегії новітнього американського імперіалізму.

7.2. Два підходи (республіканці, демократи) та чотири версії щодо геостратегії США. Бінарні пари: ізоляціонізм – опора на власні сили; глобальне втручання – опора на власні сили; вибіркоче втручання – опора на союзні режими; глобальне втручання – опора на союзні режими. Концепції Б.Доуела, П. Тарноф, Ч. Купчан, К.Холмса, Д.Куейла, У. Кристофер, Є. Лейка, Л.Аспина, С.Телботта та ін. Американські стратегічні інтереси в Центральній Азії, на Кавказі, в Індії. Японія в американській геополітиці.

Тема 8. Геополітичні стратегії регіонів сучасної Європи.

8.1. Геополітична національна стратегія країн Західної Європи: специфіка розвитку наприкінці ХХ століття; зовнішньоекономічна та геополітична стратегія Франції; зовнішньоекономічна стратегія та місце на геополітичній авансцені Німеччини; геополітичні виміри концепції національної безпеки Великобританії.

8.2. Боротьба Тоні Блера та уряду Великобританії за «глобальні цінності» та зволікання на глобальне втручання США: стратегічне блокування за атлантичною традицією. Вихід Великої Британії з Європейського союзу (Brexit). Франція: геополітичний кодекс голлізму. Концепції «Посібілізму» Відаля де ла Бланша. Геополітичний кодекс Шарля де Голля

8.3. Країни Центральної та Східної Європи: національні орієнтири та геополітичні стратегії. Геополітичні оцінки європейської інтеграції. Сучасні ідеї «євроатлантичного Причорномор'я» як інтерпретація класичної польської доктрини «міжмор'я» (Лешек Мочульський). «Вишеградська» група.

8.4. Геополітична ситуація в Євразії. Пострадянська територія в сучасному геополітичному просторі: проблеми самоідентифікації (Розколотий Хартленд). Геостратегія між Заходом та Сходом. Концепції національної безпеки та геополітичне розташування країн Середньої Азії; країн Закавказ'я; країн Балтії; Росії, Білорусії, Молдови.

Тема 9. Україна у світовому геополітичному просторі. Геостратегічні плани зовнішньої політики

10.1. Україна як суб'єкт і об'єкт світової політики. Традиції зовнішньої політики України – геополітична, цивілізаційна, соціокультурна.

10.2. Роль і місце України в новому геополітичному просторі. Сценарії і стратегії міжнародно-політичної діяльності України на сучасному етапі.

Методи навчання та викладання

Основним методологічним інструментарієм вивченням дисципліни «Геополітика та геостратегія» є — аналітичний, експлікативний та прогностичний. Для більш детального аналізу геополітичних подій та геостратегій держав використовуються також пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний, метод проблемного викладу, частково-пошуковий, дискусійний, дослідницький методи.

На лекціях та семінарських заняттях використовуються наступні методи навчання, спрямованих на активізацію та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів: проблемні лекції, дискусії, бесіди, презентації, ілюстрації, метод проектів, моделювання професійних ситуацій, робота в малих групах, дебати, мозкові штурми, індивідуальна дослідницька робота.

Порядок оцінювання результатів навчання

Система оцінювання сформованих компетентностей у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту складати залік, – 60 балів);

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового диференційованого заліку, відповідно до графіку навчального процесу.

Поточний контроль успішності навчання студентів з дисципліни «Геополітика та геостратегія» та рівня сформованості у них компетентностей, які підтримуються даною навчальною дисципліною, здійснюється у таких формах: робота на лекційних заняттях; участь у дискусії та обговоренні питань на семінарських заняттях; участь у дебатах; перевірка есе за заданою тематикою; проведення експрес-опитування; творчого завдання, проведення письмової контрольної роботи та колоквіуму.

Лекції: поточний контроль успішності навчання у формі роботи на лекційних заняттях здійснюється на кожному лекційному занятті, усно. Оцінюється активна робота студентів (max 1 та min 0,1 балів)

Семінарські заняття: поточний контроль успішності навчання здійснюється у формі: участі у дискусії та обговоренні питань семінарських занять здійснюється на усіх семінарських заняттях, усно (max 10 та min 1 балів); у формі дебатів (max 20 та min 5 балів); у формі презентації– 4 рази за семестр, усно (max 24 та min 6 балів); у формі поточної контрольної роботи (max 12 та min 1 балів).

Самостійна робота: поточний контроль самостійної роботи студентів проявляється у формі написання та захисту есе в усній формі (max 12 та min 1 балів).

Зазначені форми і засоби поточного контролю успішності навчання студентів з навчальної дисципліни «Геополітика та геостратегія» спрямовані на стимулювання систематичної поточної навчальної та самостійної роботи тих, хто навчається, підвищення об'єктивності оцінювання їхніх знань, запровадження здорової конкуренції між студентами у навчанні, виявлення і розвитку їхніх творчих і дослідницьких здібностей. Мінімумально можлива кількість балів за поточний контроль упродовж семестру – 60.

Підсумковий контроль успішності навчання студентів з дисципліни «Геополітика та геостратегія» та рівня сформованості у них компетентностей, які підтримуються даною навчальною дисципліною проводиться у формі семестрового диференційованого заліку відповідно до графіку навчального процесу спеціальності.

Семестровий залік – форма оцінки підсумкового засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід у формі колоквиуму (max 12 та min 1 балів)..

Завданням заліку є перевірка розуміння студентами програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

Під час семестрового контролю у формі диференційованого заліку підсумкова кількість балів з навчальної дисципліни (максимум – 100 балів) визначається як сума (проста) балів за результати успішності студента при поточному контролі.

Студента слід вважати атестованим, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60.

Сумарний результат у балах за семестр складає: «60 і більше балів – зараховано», «59 і менше балів – не зараховано» та заноситься у залікову «Відомість обліку успішності» навчальної дисципліни.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання	Форми оцінювання	Мак бал	
Тема 1.	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Проблемна лекція «Місце геополітики в загальній системі наук»	Активна робота	1
	Семінарське заняття	Семінарське заняття за темою: «Основні категорії і поняття геополітики»	Участь у дискусії	1
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Закріплення знань щодо структури та методів, законів геополітики Підготовка презентації		
		Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		
Тема 2.	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Лекція: «Основні концепти континентальної школи геополітики»	Активна робота	1
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою «Особливості німецької геополітики»	Участь у дискусії Презентація	1 6
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Засвоєння історичної традиції генезису й розвитку геополітичних студій.		
		Підготовка до дебатів: «Концепція Хартленду – це утопія»		
Тема 3	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція	Проблемна лекція «Вплив американської школи геополітики на сучасну геостратегію США»	Активна робота	1
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою «Особливості американської геополітики»	Участь у дискусії	1
			Дебати	5
<i>Самостійна робота</i>				
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою		

		Підготовка до захисту есе «Зіткнення цивілізації: сучасна ретроспекція»		
Тема 4	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція: «Сучасні геополітичні дослідження»	Активна робота	1
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою: «Геополітика ядерної ери в історії людства»	Участь у дискусії	1
			Захист есе Презентація	6 6
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Підготовка до контрольної роботи			
Тема 5	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція: Основні геополітичні епохи	Активна робота	1
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою: «Співвідношення понять геополітичні епохи та моделі міжнародних	Участь у дискусії	1
			Контрольна робота	12
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Підготовка до захисту есе			
Тема 6	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція: «Формування геополітичного простору світу»	Активна робота	1
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою: «Основні етапи формування й еволюції європоцентристського світу»	Участь у дискусії	1
			Захист есе Дебати	6 5
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Підготовка презентації «Аналіз країн за критеріями Н. Спайкмена»			

Тема 7	Аудиторна робота			
	Лекція	Проблемна лекція: «Геополітичне становище США: концептуальні розробки та реальність»	Активна робота	2
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою: «Етапи формування сучасної геополітичної стратегії США»	Участь у дискусії	2
			Презентація Дебати	6 5
Самостійна робота				
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка до колоквиуму Підготовка до дебатів : «Brexit загроза для існування ЄС»			
Тема 8	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція: Геополітичні стратегії регіонів сучасної Європи	Активна робота	1
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою: Країни Центральної та Східної Європи: національні орієнтири та геополітичні стратегії	Участь у Дискусії	1
			Презентація Колоквиум	6 12
Самостійна робота				
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою Підготовка до дебатів : «Україна – суб'єкт у геополітичному просторі»			
Тема 9	Аудиторна робота			
	Лекція	Лекція: «Україна у світовому геополітичному просторі. Геостратегічні плани зовнішньої політики»	Активна робота	1
	Практичне заняття	Практичне заняття за темою: «Україна як суб'єкт і об'єкт світової політики»	Участь у дискусії	1
			Дебати	5
Самостійна робота				
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за тематикою			

Рекомендована література

Основна

1. Геополітика: енциклопедія / за ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра філос. наук, проф. Є.М.Суліми. – К.: Знання України, 2012. – 919 с.
2. Геополітика: підручник для вузів / А. І. Кудряченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов; Міжрегіональна Академія управління персоналом, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. – К.: МАУП, 2004. – 296 с.
3. Кузь О. М. Геополітика / О. М. Кузь, Д. С. Коротков. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 180 с.
4. Тихонравов Ю. В. Геополитика. / Ю. В. Тихонравов. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 268 с.

Додаткова

5. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / Пер. з англ. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 203 с
6. Валлерстайн І. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / И. Валлерстайн; пер. с англ. – СПб.: Университетская книга, 2001. – 416 с.
8. Дністрянський М. С. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. С. Дністрянський. – Львів, 2003. – 178 с.
9. Дністрянський М.С. Основи геополітики: Навчальний посібник / М. С. Дністрянський – Львів.: Львівський Університет, 2011. – 436 с.
10. Иванов В. Массовая коммуникация: [монография] / В. Иванов. – Киев: Академия Украинской прессы, Центр Свободной Прессы, 2013. – 902 с.
11. Мадіссон В.В. Сучасна українська геополітика: Навч. Посібник / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. – К.: Либідь, 2003. – 176 с.
12. Маккіндер Х. Географическая ось истории / Х. Маккіндер // Политические исследования. – 1995. – №4. – С. 27 – 38.
13. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика: навч. посіб. / М. П. Требін. Л. М. Герасіна, В. Л. Потрібна та ін. – Харків: Право. 2016. – 540 с.
14. Цибульський С. І. Особливості геостратегії держав сучасності / С. І. Цибульський // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 84, 2009. – С. 121 – 128

Інформаційні ресурси в Інтернеті

15. Геополітика та геостратегія / сайт ПНС ХНЕУ ім. С. Кузнеця – Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=5374>
16. Снігир О. В Україна як об'єкт у геополітичних стратегіях держав трансатлантичного регіону [Електронний ресурс] / Снігир О. В // Стратегії розвитку України: теорія і практика. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/book/strateg2/chast%203_cnv.htm#a1
17. Geostrategic Intelligence Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://geostrategy.ua/>